

ВІДГУК

Офіційного опонента викладача Української євангельської теологічної семінарії кандидата філософських наук **Борноволокова Олега**

Володимировича

на дисертаційну роботу Івана Вікторовича Кундеренко

**«ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ДУХОВНИХ
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКЛАДІВ
ОСВІТИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО СОЮЗУ ЦЕРКОВ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ
ХРИСТИЯН-БАПТИСТІВ)»,**

**поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
за спеціальністю 09.00.14 – богослов'я**

Щонайменше два джерела: Лист МОН України від 05.07.2018 № 1/9-421 та дані Державного департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України за 2018 р. указують на те, що в Україні діє понад 100 закладів так званої духовної вищої освіти, які у той чи інший спосіб пов'язані з протестантськими конфесіями. У зазначеному Листі МОН ідеться про ЗВО, створені різними (не лише християнськими) релігійними організаціями, водночас переважна більшість таких закладів освіти належить саме протестантам, які після здобуття Україною незалежності створили мережу різноманітних закладів вищої освіти, деякі з яких зосереджуються на задоволенні конфесійних потреб, а деякі обрали шлях набуття державного визнання.

Протестантські заклади вищої освіти заснували громадську організацію «Євангельська акредитаційна теологічна асоціація» (ГО «ЄАТА»), яка, по суті, як зазначає дисертант (як у дослідженні, так і у своїх статтях) виконує функції незалежної установи оцінювання якості освіти. Такі установи передбачені нереалізованим положенням ст. 23 Закону України «Про вищу освіту». Дисертантом було проведено дослідження трансформації освітніх стандартів ГО «ЄАТА», охоплюючи контекст північно-американських та завершуючи

імплементациєю європейських стандартів. У дисертації проаналізовано тенденції управління якістю освіти, що надзвичайно актуально, оскільки протестантські конфесії створили альтернативну державній систему акредитування та забезпечення якості вищої освіти.

Вважаємо, що якби дисертант дещо більше приділив уваги аспекту, що напрацювання ГО «ЄАТА» були використані під час підготовки державного стандарту з богословської освіти та інших важливих нормативних документів. Утім це зауваження носить рекомендаційний характер. Водночас опис процесу виникнення та діяльності ГО «ЄАТА» є максимально вичерпним, належним чином підкреслене зовнішнє забезпечення якості протестантських закладів вищої освіти на всьому пострадянському просторі. Вважаємо, що автор продемонстрував актуальність на новизну дослідження вказавши на низький ступінь вивчення, відтак рецензоване дослідження заповнює відчутний пробіл у вивченні особливостей формування богословської освіти в Україні. Практична цінність полягає не лише у популяризації духовної освіти, але й у тому, що напрацьовані моделі сприяють розв'язанню практичних проблем у сфері ліцензування та акредитації українських духовних ЗВО, заснованих протестантськими конфесіями.

Серед освітян України простежується певна дихотомія, яка демонструє нелогічність імплементациї цих кроків в Україні. З одного боку, вивчення впровадження найкращого закордонного досвіду в умовах сучасної України мало би бути пріоритетним напрямом студювання задля досягнення підвищення якості освіти, водночас ступінь вивчення досягнень духовної освіти у протестантському середовищі лишається низьким. Натомість практика та здобутки протестантсько-євангельських закладів освіти у сфері забезпечення якості вищої освіти мали би створювати інтерес до зазначеного дослідницького поля завдяки наступному: 1) протестантські конфесії без державного фінансування змогли здолати шлях від маргінального та підпільного існування до повноправної участі в освітньому процесі; 2) протестантам вдалося розбудувати дієву саморегульовану модель зовнішнього

забезпечення якості; 3) духовні освітні інституції після кількох років хаотичного розвитку змогли швидко адаптуватися та перейти до контекстуалізованого підходу розбудови освіти з урахуванням певного культурного та організаційного контексту.

Зазначимо, що дисертант зробив суттєвий авторський внесок у розробку теми, напрацювавши значний обсяг оригінального наукового доробку, що забезпечило приріст нових знань у цій сфері. Дослідження І. В. Кундеренка присвячене важливій та актуальній темі виокремлення принципів розвитку якості освіти у закладах вищої освіти, які засновані вітчизняними протестантськими конфесіями.

Виокремимо кілька особливостей рецензованого дисертаційного дослідження: по-перше, відзначимо, що серед переваг дисертації варто наголосити на проведеному автором соціологічному опитуванні. Згідно з визначеним дисертантом напрямом, у ньому брали участь керівники релігійних громад церков (пасторів), які належать Всеукраїнському союзу церков євангельських християн-баптистів (ВСЦ ЄХБ). Доволі показовим є факт, що таке опитування було доповнено серією бесід: 1) із ключовими для протестантської сфери освітянами, а також 2) із кількома пасторами. По-друге, з огляду на дослідницьке поле дисертація вдало поєднується з релігієзнавчими студіями та розвідками. По-третє, вважаємо вкрай актуальними запропоновані практичні рекомендації (або моделі), які автор роботи пропонує у останньому розділі. Вважаємо, що реалізація тих із них, які рекомендує сам дисертант, могла б допомогти ще більшій інтеграції в освітній простір сучасної України як духовних закладів, так й ГО «ЄАТА» у загальнонаціональну систему забезпечення якості вищої освіти в Україні. По-четверте, ретроспективний огляд становлення специфіки духовної освіти зумовлює необхідність вивчення стандартів забезпечення якості освіти в Північній Америці, Європі та зокрема в Україні в їхньому зв'язку з внутрішніми та зовнішніми стандартами якості освітніх послуг. По-п'яте, дисертант звернув увагу на можливі ознаки маркування, з яким стикаються представники «духовної освіти». Для країни,

яка декларує недискримінаційне ставлення, це доволі перспективний і важливий напрям дослідження, який заслуговує на додаткові наукові розвідки. По-шосте, авторові вдалося простежити вплив особливості наявного еkleзіологічного устрою притаманному протестантським конфесіям та спрогнозувати подолання можливого супротиву на впровадження запропонованих моделей. По-сьоме, дисертант здійснив дослідження рівня залученості християн-протестантів у суспільне життя, зокрема піддавши критиці поширену типологію Р. Нібура. По-восьме, вивчення феномену «антиінтелектуалізму», який дослідники приписують вітчизняному протестантському середовищу, є доволі актуальним, відтак також є сильною стороною дослідження.

Зазначені особливості дисертаційної роботи І. В. Кундеренка безперечно свідчать про наукову новизну дослідження. У дисертації вивчається проблема перетину різних концепцій забезпечення якості освіти, які втілюються у закладах освіти протестантських конфесій. Дисертант приділив увагу вивченню інтересів стейкхолдерів, указав на відмінності між їхніми очікуваннями та інтересами.

Ретельний аналіз дисертації І. В. Кундеренка надає всі підстави засвідчити, що дослідження виконане на належному рівні, що свідчить про професійну компетентність і загальну наукову грамотність автора.

Водночас висловимо декілька рекомендацій:

1.Різновекторність розвитку протестантських ЗВО, на наш погляд, варто було б проілюструвати конкретними прикладами. Припускаємо, що дисертант намагався уникати переведення студіювання проблеми у площину особистостей. Водночас сам автор виокремлює моделі розвитку ЗВО, які вилучають/відкидають/заперечують одна одну, відтак саме керівникам ЗВО доведеться ухвалювати рішення рухатися у одному з напрямків та знаходити неузгодженість формально проголошуваних цілей і намірів своїх ЗВО з практикою. Вважаємо запропоновані моделі практичними, а ілюстративний

матеріал міг допомогти кращому розумінню дихотомії з боку керівників духовних ЗВО.

2. Дисертант зазначає, що застосовує критерії НАЗЯВО для оцінювання стану типового духовного ЗВО (на відміну від окремої ОП). Вважаємо, що дослідження було б якісно іншим, якби автор конкретизував негативні сторони та недоліки такого методу.

3. Необхідно осмислити можливості створення освітнього консорціуму всіх баптистських духовних вищих навчальних закладів за прикладами об'єднання у консорціуми конфесійних закладів освіти у країнах Східної Європи.

4. Необхідно дати відповідь на питання, чому українським протестантам не вдалося створити нічого подібного до Українського католицького університету?

5. Необхідно показати авторське бачення того, яким має бути баланс між інноваціями та традиціями, щоб досягати стабільного якісного розвитку. Не можна лише посилатися на дані опитувань, необхідно пропонувати особисте бачення, я це робили не раз протестанти у минулому.

Запропоновані зауваження не ставлять під сумнів наукові досягнення Івана Вікторовича Кундеренка та мають характер побажань, які можна врахувати у наступній науковій роботі. У процесі написання дисертації І. В. Кундеренко підтвердив наявність творчого підходу до імплементації здобутих ним раніше знань, умінь та позитивно орієнтовану спрямованість у вирішенні проблемних завдань. Виявив наполегливість в опрацюванні наукових джерел, високий рівень розвитку наукового стилю мислення. Особливо варто виокремити авторські схематичні розробки узагальнювального характеру, цікавий емпіричний матеріал дослідження з використанням методу контент-аналізу інформації публічного доступу. Текст дослідження вирізняється чіткою авторською позицією у поданні проаналізованого та відповідно структурованого матеріалу, системним підходом до висвітлення змісту

дослідження та значною джерельною базою (зокрема в авторському перекладі з іншомовних джерел).

Після розгляду автореферату та аналізу тексту дисертації Івана Вікторовича Кундеренка можемо у підсумку стверджувати, що запропоноване дослідження є оригінальним, науково неупередженим. Дослідження відзначається творчим вирішенням поставлених завдань, аргументованістю заявлених теоретичних положень, практичною значущістю, прогностичною спрямованістю та методичними рішеннями, повністю відповідає прийнятим у сучасній світовій та українській науці стандартам. Автореферат відповідає змісту дисертації. Наявні публікації висвітлюють окремі напрями змісту роботи. За своєю актуальністю, новизною і змістом дисертація Кундеренка Івана Вікторовича **«Принципи розвитку якості освіти в духовних закладах вищої освіти України (на прикладі закладів освіти Всеукраїнського союзу церков євангельських християн-баптистів)»** відповідає вимогам, зазначеним у п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (із відповідними змінами), а її автор має всі підстави на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.14 – богослов'я.

Офіційний опонент,

кандидат філософських наук,

викладач Української євангельської

теологічної семінарії

О. В. Борноволок

Лідиса Борноволова О.В. завідує

13.04.2021р

18